

«ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ» ДОІНТЕРНЕТНОЇ ДОБИ: ДОСВІД КНИЖКОВИХ СЕРІЙ КОНЦЕРНУ ІВАНА ТИКТОРА «УКРАЇНСЬКА ПРЕСА»

Н. В. Зелінська

Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна

На основі аналізу книжкових серій, що виходили в концерні Івана Тиктора «Українська Преса» як додатки до часописів (зокрема, «Бібліотеки “Нового Часу”» та «Української Бібліотеки»), показано, що традиційно допоміжні тексти – передмови і післямови до опублікованих творів, – виконували далеко не допоміжну роль у формуванні переконань, поглядів та художніх смаків читачів, і ширше – у розвитку державницьких та національних почуттів українців. Написані визначними інтелектуалами свого часу Миколою Голубцем, Григором Лужницьким, Теофілем Кострубою, Михайлом Возняком, Миколою Гнатишаком та ін., ці тексти, відштовхуючись від супроводжуваних ними творів, формували свого роду «доповнену реальність», чия інформаційна та естетична цінність сьогодні усвідомлюється з особливою ясністю, а потужний інтелектуальний контент, вкладений у бездоганну форму, досі слугує прикладом втілення високої видавничої культури.

Ключові слова: Іван Тиктор, книжкова серія, «Бібліотека “Нового Часу”», «Українська Бібліотека», передмова, післямова, видавничий проєкт, видавнича культура, апарат видання, доповнена реальність.

Постановка проблеми. Відзначаючи 125-річчя найбільшого українського видавця XX століття Івана Тиктора (1896–1982), сьогодні вже не досить просто констатувати його досягнення – і персональні, і створеного ним концерну «Українська Преса» (1923–1939). Нагромаджений за останні кілька десятиліть корпус власне тикторівських друків, які після тривалого перебування у «спецхронах» оприявнилися науковій і, ширше, культурній спільноті (опрацьовані *de visu* часописи, календарі, книжкові видання тощо), навіть на тлі фіналізованих досліджень окремих проєктів «Української Преси», все ж приховує ще чимало незвіданих територій. І тим більше немає підстав говорити про вичерпаність усієї грандіозної спадщини Тиктора як об'єкта дослідження – вона ще потребує, загалом і в окремих аспектах, теоретичного осмислення та свіжої дослідницької візії.

«Доповнена реальність» у контексті вже, фактично, оконтуреного тикторознавства¹ – це не про популярні нині QR-коди для виходу у віртуальний простір:

¹ За нашими підрахунками, в Україні з'явилося вже близько 100 публікацій, присвячених Тикторові, щоправда, з них поки що небагато належать до серйозних розвідок, більшість – це публіцистичні, найчастіше ювілейні, згадки. Жодним чином не заперечуючи корисності й у такий спосіб повертати легендарну постать Івана Тиктора в

українцям міжвоєнної Галичини і телевізор («чародійне дзеркало») уявлявся далекою екзотикою, інтернету ж ще не мав увесь цивілізований світ. Утім, ефект «доповненої реальності по-українськи» вже існував – його створювали інформаційно насичені, інтелектуально напружені та майстерно викладені супровідні тексти до багатьох книжкових видань, випущених концерном «Українська Преса»². Йдеться передовсім про передмови/післямови до творів, що увійшли до двох найчисленніших серій концерну – «Бібліотеки “Нового Часу”» (додаток до однойменного часопису) та «Української Бібліотеки» (додаток до часопису «Наш Прапор»).

Зараз, коли у фахових колах знову піднімається тимчасово відсунута на маргінеси проблема культури книжкових видань³ та актуалізується роль апаратного супроводу творів різних видів літератури (не лише наукової чи, приміром, довідкової) у забезпеченні цієї культури, звернення до порівняно недалекого видавничого минулого, об’єктивно позбавленого сучасного інструментарію, але, натомість, дуже ефективного за результатами, може не лише інспірувати видавців, а й озброїти їх, можливо, дещо призабутим досвідом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поступове введення Тиктора в загальноукраїнський культурний контекст розпочалося точковими згадками наприкінці 80-х років XX століття. Проте поглиблені дослідження його видавничої спадщини розпочалися дещо згодом: значною мірою цьому сприяло відзначення (хоча й не особливо пафосне) у 1996 році сторіччя видавця, незадовго до якого, а особливо після, інтерес до його постаті помітно зріс. В останні десятиліття ім’я Тиктора зазвучало в наукових [6; 7; 9], навчальних [8], довідкових виданнях [2; 19], окремі аспекти його діяльності були репрезентовані в дисертаціях (З. І. Наконечна [13], М. І. Пірко [14]). Кілька публікацій торкаються дослідницького сегмента, заявленого у цій статті, – зокрема, книжкових серій «Української Преси» [4; 15; 16], – проте в них переважно йдеться про принципи формування Тикторових бібліотек, про тематику творів, які до них увійшли, про культуртрегерську місію цих творів тощо. Супровідні тексти у виданнях «Бібліотеки “Нового Часу”» та «Української Бібліотеки» як самостійний об’єкт дослідження в жодній публікації не розглядався.

Водночас залучення до розгляду обраного об’єкта класичних праць [11; 12; 18] та новаторських розвідок [1], що висвітлюють широкий спектр проблем апарату – від загальнокультурних до власне видавничих, – уявляється доречним і методично обґрунтованим.

історію української видавничої справи, в історію України загалом, все ж зауважимо недостатність зусиль власне науковців, особливо якщо йдеться не про регіональний, а про загальноукраїнський масштаб.

² Використану тут аналогію уперше запропонувала Н. Б. Благовірна у блискучій і дуже своєчасній статті «Апарат видання як інтелектуальна автономність читача»: «Історія зафіксувала багато металітературних вигадок... деякі з них творили «додаткову реальність» задовго до винайдення QR-коду, доєднаного до книжкового формату» [1, с. 151].

³ Допоміжні, супровідні, пошукові елементи, тобто апарат видання, – це завжди додаткові зусилля і витрати, відтак на початках входження вітчизняної видавничої справи у ринкові стосунки з соціумом та притоку у галузь непрофесіоналів повноелементний апарат почали потрактовувати як непотрібну розкіш і, відповідно, «ущільнювати»: «...економічна заподадливість (захисна конструкція «навіщо») вкупі з відсутністю знань професійних прийомів та методики підготовки супроводжувальних текстів (протагоністична конструкція «як») доволі часто у сучасних умовах мінімізують апарат видання, зводячи його до обов’язкових ідентифікаційних елементів, редукуючи, приміром, вступні статті, післямови, покажчики, примітки, коментарі та ін.» [1, с. 148].

Мета статті – показати роль супровідних текстів до основних творів у книжкових виданнях серій концерну «Українська Преса» (головно, «Бібліотеки “Нового Часу”» та «Української Бібліотеки») як таких, що не лише забезпечували адекватне читацьке сприйняття та розуміння власне творів, а й створювали свого роду додаткову комунікативну реальність, значно розширюючи інформаційні горизонти читачів, сприяючи їх культурному зростанню та формуванню/зміцненню політичних переконань. Водночас передбачається завдяки активному залученню цитат продемонструвати інтелектуальну наснагу та своєрідний естетичний «шарм» цих елементів апарату видання, що нерідко є ціннішими за супроводжувані ними твори.

Виклад основного матеріалу дослідження. Геніальна ідея – випускати безкоштовний додаток до часопису – виникла у Тиктора невдовзі після започаткування «Нового Часу» (1923), зі зростанням його популярності серед читачів. Результатом стали невеликі книжечки, що склалися у «Бібліотеку “Нового Часу”» (за 1924–1938 роки вийшло 34 назви).

Свого часу А. Гриновець та Б. Якимович висунули елегантну версію щодо прямого наслідування Тиктором видавничого досвіду його великого тезки Івана Франка: як і у Франковій «Дрібній Бібліотеці» (що стала своєрідним книжковим продовженням журналу «Друг»), у «Бібліотеці “Нового Часу”» виразно проглядаються науково-популярні та публіцистичні твори, твори українських письменників та переклади творів світового письменства; і одну, і другу серії складають близькі за розмірами малоформатні видання невеликого обсягу. Саме ці риси спільності дали підстави згаданим дослідникам стверджувати: *«Аналогічно (як Франко. – Н. З.) планував видання «Бібліотеки «Нового часу» й Іван Тиктор»* [4, с. 639].

Проте, на нашу думку, слово «планував» у випадку цієї першої Тикторової серії навряд чи доречне: це радше несміливі, не дуже системні спроби шляхом безпосереднього експерименту визначити центри читацьких зацікавлень, аби – через їх активізацію – підвищити інтерес до «материнського» видання, газети «Новий Час». Навіть якщо припустити, що Тиктор глибоко вивчав досвід Франка і намагався його відтворити (а згадок про це ми ніде не знаходимо), – нові обставини суспільного життя у сполученні з необхідністю розвивати видавничий бізнес породжували принципово інший видавничий продукт, а часом і штовхали видавця на такі кроки, про які він згодом жалкував. Так, маючи тверді моральні установки, Тиктор, який ніколи не заробляв на темах, несумісних з українською ментальністю, картав себе за те, що *«задня грошей випустив на початку своєї кар’єри міфи Греції та книжку про Распутіна»* [3, с. 89].

Власне «Распутін чорний дух Росії» – це п’ята книжка «Бібліотеки “Нового Часу”». А розпочиналася серія розвідкою Михайла Возняка «Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії» (1924. Ч. 1). І надалі теми українського життя, української історії, національних героїв вже не переривалися у книжках Бібліотеки, по суті, відтворюючи національну «лінію поведінки»

«Нового Часу»⁴. Самодостатність та зрозумілість творів цієї тематичної групи для патріотично налаштованих читачів, – а саме таких гуртував «Новий Час», редакція якого розглядала часопис як *«незалежну трибуну української політичної думки, окресленої в максимі: Україна понад усе!»* (1937. Ч. 3), – до певного моменту давала змогу обходитися без допоміжного обрамлення авторських текстів. Тобто переконаність у цілковитому порозумінні з читачами слугувала своєрідною індульгенцією видавцеві, який не вважав за потрібне (чи, може, на початках ще просто не здобув належного досвіду) спорядити ці видання бодай якимись елементами апарату, окрім необхідних ідентифікаційних.

Але ситуація кардинально змінилася з розширенням тематичних обріїв Бібліотеки. Зокрема, пошуки «чутливих точок» у смаках читацької аудиторії завершилися появою нових для українськомовного ринку (і, як виявилось, вельми затребуваних) видань – для дозвільного, розважального читання. Об'єднані ознакою перекладеності (здебільшого це твори зарубіжних авторів) та своєрідністю змісту (пригодницькі, авантюрні чи, як їх тоді називали, «сензаційні»), ці книжки, з одного боку, мали задовольнити потреби досвідченої української публіки (для рекреаційного читання⁵ вона змушена була звертатися до багатой на теми і жанри польської літератури), а з другого, – початково заінтригувавши численних «нечитачів» пригодницькими фабулами, навести їх до книжки загалом. Врешті, пізнавальність, повчальність, навіть спонукальність до високих цілей, – всі ці мотиваційні складники «якісного читання» – у важкі часи криз та розчарувань, напевно, поступаються «простим» бажанням – відволіктися від сірої буденності, поринути в яскравий світ пригод і розваг, відчутти гострий смак вигаданих небезпек.

Саме такими стали перекладені для «Бібліотеки “Нового Часу”» популярні твори французьких, німецьких, американських авторів (усього 7 видань), і першою вийшла повість М. Ренара та Ж. Альберта «Боротьба з трупом» (1926. Ч. 9). Але, з огляду на те, що обом згаданим вище категоріям потенційних читачів – досвідчених і початківців – потрібно було якось пояснити причини нібито геть нелогічної появи подібних творів у Бібліотеці свідомого українця – передплатника «Нового Часу», у книжці з'явилася велика концептуальна передмова одного з найавторитетніших літературознавців Михайла Рудницького. У ній автор зазначає:

«Переклад зроблений виключно з думкою про безнадійний стан нашого книгарського ринку, на якому пересічний інтелігент не в силі знайти лектури на свій смак, у рідній мові». І проблема, переконує Рудницький, насамперед у тому, що «нових рідних повістярів не маємо, а коли вони є, то ще далеко позаду високого технічного мистецтва сучасної повісти і майже без тіни впливу всевладної царівни, яка опутала уяву сучасного інтелігента – фільми» (1926. Ч. 9. С. II). Йдеться, отже, про брак динамічного, жорстко змонтованого, напруженого дискурсу, який,

⁴ У цьому сегменті працювало декілька активних і компетентних авторів – насамперед Микола Голубець («За український Львів: (Епізоди боротьби XIII–XVIII)», 1927. Ч. 19; «Теребовля, княжий город», 1927. Ч. 20; «Белз–Буськ–Звенигород», 1927. Ч. 21; «Перемишль», 1928. Ч. 23; «Слідами Хмельницького по Львові», 1928. Ч. 25, та ін.), Володимир Калинович («Наша молодь у переломовій добі: Чим цікавиться, до чого змагає й що думає молодь в українській середній школі», 1926. Ч. 6), Дмитро Паліїв («Листопадова революція: 3 моїх споминів», 1929. Ч. 31) та ін.

⁵ Рекреаційне читання здійснюється з метою розваги та задоволення.

завдяки розвиткові кінематографа, вже тріумфально увійшов у практику літераторів Заходу, – і ніяк не міг опанувати рідні терени. Натомість – як неважко уявити з передмови, – повість, яку ще належало прочитати, якраз і має ознаки цього кінематографічного впливу, відтак, кажучи сучасною мовою, «перебуває у тренді».

Проте, проклавши місток у світ кінематографа (а отже, активізувавши уяву «просунутого» читача), Рудницький вибудовує заохочувальну картинку і для читача-початківця: *«Мова тут навмисне не дуже вибаглива (тобто, не лякайтеся наперед, панове, все буде зрозуміло! – Н. З.), щоби і цим тягарем, зайвим для нашого читача, надто його не обтяжувала»* (Там само).

Чи потрібні були тут глибокі обґрунтування? З прагматичної точки зору, не надто – вистачило би лаконічного пояснення без детальної аргументації. Проте Рудницький розуміє своє завдання як автора передмови значно ширше: він використовує цей елемент апарату для принагідного виголошення ідей, що, виходячи за межі оцінки конкретного твору, мають загальнонаукове значення. Сама ж передмова, що переросла у повноцінну літературознавчу розвідку, а отже, створила апіорі неочікувану «доповнену реальність» (інформаційний бонус інтелектуалам!) – це спроба довести корисність розважальної літератури як ефективного стимулу до читання загалом: *«Якщо така повість могла би заступити... публіці краплі, які дають особам на зіпсований шлунок і вернула їй... апетит до книжки, тоді мета такого перекладу досягнена»* (Там само). Зауважимо принципово важливий момент: наприкінці 20-х, коли кінематограф, стаючи популярним, почав мимоволі відбирати «життєвий простір» у книги, такі міркування критика були зовсім не зайвими (і, між іншим, ще актуальнішими вони є зараз, коли конкуренція книзі на інформаційному ринку далеко не вичерпується кінематографом).

Тему корисності читання, опосередковано заявлену М. Рудницьким, використовуючи вже іншу образну систему, підхоплює Л. Нигрицький (один із багатьох псевдонімів письменника, літературо- і театрознавця Григора Лужницького), і теж у передмові (а радше, вступній статті «Про повість і її автора») – цього разу до пригодницької повісті американця Рекса Біча «Залізний шлях» (вийшла 33-м номером «Бібліотеки “Нового Часу”» у 1930 році).

Аналізуючи неспокійний стан повоєнного суспільства (в якому *«кривава сума-тоха воєнних переживань»* посилюється *«біржевими кризами», «занепадом подружого життя», «шуканням нових шляхів у мистецтві»*) як причину загального небажання читати «серйозну» літературу, критик проводить вдалу аналогію (*«Сучасні люди, це немов діти, котрі не хочуть їсти доброї, поживної страви»*), що дає змогу поговорити про дієві засоби прищеплення публіці інтересу до книги: як і дітям, цим «несвідомим» читачам, *«треба... розказувати казку, різні дивні, несамовиті пригоди, творити фантастичних героїв на це тільки, щоби їх... нагодувати. І саме тому сьогоднішні правдиво-вартісні повісті, усе майже додатне письменство є вбране в цюж саму шату, що й шумовинне: в сензацію. Сензаційні ефекти, може не так шкідливі, як зайві, ви знайдете в кожній повісті. В кримінальних романах тайні двері, рухомі мешкання, в «авантурничій» повісті різні катастрофи, як загибель кораблів, неждані вибухи, залізничні катастрофи, бурі й т. д.»* (1930. Ч. 33. С. 6).

Утім, створюючи цю яскраву картинку «доповненої реальності» на користь книги і читання, Л. Нигрицький нею не обмежується: як у рукаві чарівника, у нього є ще один сюжет, і його, ще не дійшовши до власне «Залізного шляху», із зацікавленням прочитає передплатник «Бібліотеки “Нового Часу”». І це сюжет, який за своїм глибинним змістом теж легко сягає сьогодення, бо він – про загалом потрібну, але часом таку безглузду рекламу: *«Одна німецька накладна романів відомого автора соток кримінальних повістей... оголошуючи найновіший його роман, рекламувала так: «Книжка 4 сантиметри груба» !*

Річ в кількості, а не в якості – ось головний мотив сьогоднішньої повени повістей, з якими кожний з нас на кожному кроці стрічається. Відчитуємо різно-краскові пусті оголошення на складках книжок: “годі відірватися від цієї книжки”, “читається одним духом”, “вершок мистецтва”, “300.000 накладу за один тиждень” і так далі...

Все це ради товпи, щоб її піддобритися, полоскотати її нерви, заграти на струнах її вражінь» (Там само. С. 5).

Л. Нигрицький не має сумніву, що письменники, які є «живчиками суспільного життя», добре відчують спраглисть читачів за гострими сюжетами, і це посилюється впливом «американської фільми та американського життя й письменства взагалі» (чим не сьогоднішня ситуація?). Але... зрештою, це, на його думку, не так і зле: адже «за цим криється глибока філософія життя й правдивий корм. Його тільки треба вміти шукати, або... або навіть часом і не треба: захоплена оповіданням-казкою матері дитина забуває, що їсть!» (Там само. С. 6). Тобто захопливий сюжет і сам непомітно виконає роботу з промоції читання! А що «Залізний шлях» був саме таким «виконавцем», свідчить показовий факт: ця повість стала однією з небагатьох (якщо точно, з 12-ти) книжок, які згодом (1952) Тиктор видав у Канаді, сформувавши Бібліотеку Клюбів Приятелів Української Книжки.

Окрім передмов в дусі «доданої реальності», які Г. Лужницький писав і для цієї, і для наступної серії – «Української Бібліотеки» (про них згодом), він, під псевдонімом Р. Сенечильський, ще й створив абсолютно унікальний видавничий продукт – «Марево війни» (1928. Ч. 26). Це не художній твір, а розлога критична розвідка – «думки з приводу повісти [польського письменника] Б. Жарновського⁶ п. з. «Рік 1974» і «Рік 1975», в якій ці думки рясно перемежаються вільними переказами та великими уривками оригіналу, творячи дві різні, хоча й пов’язані реальності.

Для видавців Бібліотеки це був дуже нетривіальний, і навіть ризикований крок, насамперед з огляду на непередбачуваність реакції читачів. Втім, тут і ситуація – особлива: автор оригінального твору, що вийшов у Торуні 1927 року, зачепив тему майбутньої далекої (як виявилось невдовзі, зовсім близької) війни, причому описав її наочно, реалістично, з професійним знанням деталей: «Автор дав під наголовком пояснення: *powieść z czasów przyszłych* – цебто з часів, коли запалає нова війна, повна грози й жахливості, страшна й немилосердна в своїй жорстокості, неперслідима в своїх наслідках, в котрій братимуть участь цілі суспільності, цілі народи».

⁶ Справжнє ім'я польського фантаста Роман Умястовський (1893–1982).

Завдяки широким цитаціям Сенечильський-Лужницький, не вдаючись до повного перекладу оригіналу, по суті, зробив його надбанням публіки, та ще й додав аналітичний матеріал, оздобив слухними коментарями та прогностичними порадами, тобто *створивши у межах одного видання дві реальності* – вигадану Б. Жарновецьким і справжню, сперту на знання фактів. Зокрема, випереджаючи основний текст, він написав цілий розділ, який складається з міркувань щодо нерозвиненості фантастики та неухважності до неї з боку вітчизняних авторів: *«Темниче завжди притягало письменників, а декотрі з них, як Юлій Верн, своєю творчою інтуїцією й геніальною всевидючістю передбачували випадки, котрі мали щойно місце 100 літ пізніше. <...>*

Того рода письменство в інших літературах, головню в німецькій, французькій і англійській, займає визначне місце, наша література в тому напрямі вбога, можна сміло сказати, що вона ніколи не закликає, не бореться, а відкликається, відборонюється» (1928. Ч. 26. С. 5). Між тим, література, на думку Г. Лужницького, відіграє величезну роль у формуванні суспільних настроїв, тому що вона – *«вияв настроїв хоч як малої частини, але все ж таки суспільности»*.

Ще одне розлоге доповнення Г. Лужницький присвятив розвідці (адже *«основа війни в повісті – це розвідка»*), причому одній з найавторитетніших у світі – англійській Intelligence Service: тут і детальний опис структури штабу організації, і класифікація агентів, і розповідь про їхній вишкіл тощо. Цей ледь дотичний до основного тексту розділ, який при класичному тлумаченні допоміжного апарату достеменно був би перенесений у додаток, насправді принципово важливий як вихід у «реальну реальність», що, водночас, слугує фактичним підґрунтям фантастичного сюжету.

Або таке спостереження творця «доповненої реальності», який вступає у прямий діалог з уявними читачами:

«...Маєте перед собою образок життя, правдивого, дійсного життя.

– Життя? – питаєте з глумливим усміхом на устах. – Це ж утопічна повість, рік 1975, котрого ми не доживем, або, поскільки доживем, то не братимем у ньому чинної участі.

Так! Ваша правда! Це повість, тільки не забудьте, що писав її автор – син державної нації, нації, котра брала живу участь у війні на різних фронтах, у різних військах різних держав і котра сьогодні має державу й цього роду літературою виховує молоді покоління. Цього забувати не вільно – принаймні нам тепер!».

Створена талантом Г. Лужницького «доповнена реальність» несподівано актуалізувалася сьогодні, коли з'ясувалося, що військові перемоги залежать не лише від активності бойових дій, а й від їхнього інформаційного супроводу. І коли досвід успішних державних націй – нехай і трансформований у літературний твір, – надалі залишається взірцем для наслідування.

Безумовним досягненням Тиктора і концерну «Українська Преса» став ще один видавничий проєкт – додаток до часопису «Новий Час» «Українська Бібліотека» (1933–1939, вийшло 80 чисел). За намірами видавців та упорядників, «Українська

Бібліотека» – це серія вартісних творів, що їх слід прочитати кожному українцеві, аби через красне письменство краще пізнати свою та чужу історію, краще аналізувати актуальні події та загалом бути в курсі поточного літературного процесу. Такий собі *must read* для тогочасного українського соціуму!

До цього проєкту видавці підійшли, уже маючи напрацьований досвід, тож є всі підстави говорити про їх більшу професійну вправність та, відповідно, зрослою якістю підготовки окремих томів. І, зокрема, усвідомлюючи, що подекуди шлях твору до українського читача – через незнання контексту його написання, особливості перекладу, невідомість попередньої творчості автора тощо – стає надто складним, видавці доклали багато зусиль, аби максимально цей шлях спростити.

Відтак усі (а не окремі, як в «Бібліотеці “Нового Часу”») твори «Української Бібліотеки» супроводжувалися біографічними нарисами або передмовами/післямовами з більш чи менш докладними характеристиками самих творів чи їхніх авторів та... принагідними або й навіть позірно абстрактними судженнями. Завдяки цим текстам – а писали їх найчастіше вже відомі читачеві Тикторових видань визначні інтелектуали свого часу Микола Голубець (лідер за кількістю написаних супровідних матеріалів), Григор Лужницький (часто під псевдонімами), Теофіль Коструба, Микола Гнатишак та ін., – читач одержував значно більше, ніж власне твір. Що ж саме?

Супровідні тексти у виданнях «Української Бібліотеки» неоднорідні: лише деякі з них – це, так би мовити, «класичні» передмови/післямови, зі звичною для таких текстів структурою і наповненням (важливість теми або особливості твору, характеристика змісту, обґрунтування появи у складі Бібліотеки тощо⁷); інші – біографічні розвідки про авторів (причому у кількох випадках автори написали самі про себе). Особливу ж групу утворюють тексти, в яких, окрім інформації про твір та/або його автора, розгортаються міркування «щодо», «з приводу», «навколо» теми, самого твору, постаті автора, обставин написання тощо, і вони можуть легко існувати незалежно від творів, яким вони передують (чи за якими уміщуються). Власне це і є «доповнена реальність», яка в «Українській Бібліотеці» проявилася з особливою виразністю.

Про самодостатню цінність супровідних текстів, уміщених у книжках «Української Бібліотеки» (дозволимо собі сказати: іноді навіть більшу ніж супроводжуваних ними творів), свідчить – за принципом «від зворотного» – вельми показовий факт. З міркувань ідеологічної небезпечності для радянської влади ці тексти у повоєнний період були, за влучним висловом І. І. Капраль, «*подвійно арештовані*»: самі книжки «Української Бібліотеки» перебували у «спецхронах» бібліотек, часто з поміткою «Нац.» (націоналістичні), а передмови/післямови ще й окремо вирізнялися (!) та зберігалися у спеціальних папках. Їх розсекретили і, так би мовити, відновили в правах, лише з відродженням Української держави у 1991 році. Звертаючись до цих «реабілітованих» текстів сьогодні, маємо змогу отримати багатий історичний, культурологічний, літературно-критичний матеріал, а у багатьох випадках – оцінити, наскільки прогностичними були міркування їх авторів.

⁷ Це повністю збігається із сучасними уявленнями про призначення цього елемента апарату (див., напр. [11, с. 302]).

У цьому неважко пересвідчитися:

«Широкі кола українського громадянства не мають навіть приблизного уявлення про те, скільки то нашої сили та енергії витрачено на створення ворожих, сусідських культур, скільки то українського творчого надбання лягло в основу культурної «вищости» наших сусідів», – це про сьогоденну ситуацію «освіченого історичного невігластва»? Ні, це з передмови Миколи Голубця до книжки Василя Радича «Максим Залізняк» (1933. Ч. 4. С. 3). – «...Ми самі дуже часто безкритично хилимо голови перед культурною вищістю наших сусідів, навіть не припускаючи, скільки в цій вищості нашої власної праці й творчості» (Там само. С. 4).

У процитованій передмові є відомості про автора і про твір (тобто класичні складники цього елемента апарату), але її головний інформаційний посил значно ширший, і він залишається актуальним донині – як безпосередня порада-вказівка сучасним історикам і видавцям: *«Якби то було добре, якби хтось з тямучих людей зайнявся цим многоважним питанням й виловивши усіх тих «малоросів», які вислугувалися московській культурі, та «русинів», що йшли на польську службу, дав українському громадянству річевий підсумок нашого надбання «в наймах у сусідів». Така книга була б доброю підтримкою нашої самопошани й ще кращим мірилом штучної культурної вищости наших сусідів...»* (Там само). Шкода, що цього завдання не було в тогочасних Тикторових пріоритетах: і автори б знайшлися, і книжка б вийшла надзвичайно корисна.

Новочасні мотиви звучать і у передмові Л. Нигрицького (Г. Лужницького) до мемуарів Василя Бояринича (псевдонім Василя Волицького) «Кривавий шлях, 19. XII.1918. – 15.V.1919: П'ять місяців боїв III куреня 24 п. п. ім. гетьмана П. Дорошенка за Львів» (1936. Ч. 41). Тут на творення «доповненої реальності» критика надихнув локальний епізод Визвольних змагань, точно зафіксований пам'яттю автора твору, – в результаті з'явилися широкі узагальнення щодо пам'яті історичної та досі присутні міркування про роль історії у вихованні майбутніх поколінь:

«Минуле не тільки вчить, минуле не тільки гартує, – пише він, – але головно розбуджує приспані почування любови до рідної землі, почування, приспані щоденним, повним злиднів, життям, почування, приспані попелом щоденних турбот. І саме в тому одна з найважливіших виховних цілей споминів: вони... будять нас зі сну, що його насилають на нас сірі дні будня» (1936. Ч. 41. С. 5–6). Називає Нигрицький і причини прикрих поразок українців у боротьбі за незалежність: *«Ви знаєте, чому ми блудили, ви знаєте, чому ми не дійшли до Ціли. Ми цього не знали бо нас наші батьки не навчили. Але ми вам показуємо всі наші радощі й всі наші смутки, наші всі рожі й терня, й тому вам легше буде дійти, куди нам не пощастило»* (Там само. С. 7).

Цю ж думку – про важливість історичних знань для формування чітких уявлень про сучасне та вибудовування планів на майбутнє – Л. Нигрицький розвиває у передмові до іншої книжки «Української Бібліотеки», «Проти закону» Володимира Бірчака (1936. Ч. 45): *«...Ми мусимо перевірити минуле, перевірити гостро й докладно. Не треба цього лякатися, тільки треба усвідомити собі вічну правду,*

що на минулому будується сучасність, в сучасності находимо корінь майбутнього. І так є завжди й так завжди мусить бути» (1936. Ч. 45. С. 11). Ця спроєктована на прийдешній, тобто наш, час «доповнена реальність» перегукується з міркуваннями «просунутих» істориків сьогодення щодо необхідності «історичного виховання» молоді (див., наприклад: «...потрібно з учнівських часів показати громадянину України, що він належить до нормальної сучасної європейської нації з повноцінними історією та культурою, яка впевнено дивиться в майбутнє, а не безпомічно застрягла в «садку вишневого» та вічній жалобі за жертвами зовнішніх агресорів» [5, с. 49]).

Свій погляд на зовсім недавню історію демонструє Петро Сагайдачний у передмові до книжки Варфоломія Євтимовича «Військо йде: Уривки зі спогадів про берез. 1917 р. в Києві» (1937. Ч. 51). Так, цей текст надто емоційний і надто суб'єктивний, аби стати історично дистильованим документом, але це – щира сповідь безпосереднього учасника подій, учасником яких був також і автор коментованого твору, а разом і власне твір, і передмова до нього – хай одинична, хай суб'єктивна, але рішуча спроба бодай через двадцять років пояснити причини спалаху і поразки української революції:

«Революційний зрив на Україні знявся з такою ненадійною, стихійною силою, спокійне досі, здавалося, море розхвилювалося такими могутніми бурунами, що всі зчудувалися.

Бо ж відомо було, що в цьому напрямі нічого у нас не робилося.

Такого могутнього розмаху й насилення подій не надіявся ніхто» (1937. Ч. 51. С. 10), – це про переможні початки. А це – про поразки:

«...Спільний з російською демократією фронт боротьби проти царату продовж довгих років, лишив глибокий слід у психіці й ментальності наших партійних людей і провідників.

Їм здавалося й вони щиро вірили в те, що російська демократія, що вони з нею стільки років спільно боролися з царатом, поваливши його, не стане йти його шляхами у відношенні до українців.

І в цьому саме й лягла вся трагедія перших днів українського національно-революційного зриву, що скінчилася для нас катастрофою» (Там само. С. 15–16).

І, нарешті, усвідомлення того, хто є справжній ворог, – як заповіт і настанова нинішньому поколінню, що мимоволі відтворило у своєму історичному досвіді помилки українців, які 100 років тому, незважаючи на героїзм і відданість боротьбі, у черговий раз втратили шанс на незалежність:

«...Безпощадні репресії влади та винищування проявів нашого організованого життя принесли нам хосен. Відкрили всім очі на жахливу долю, що чекає нас від Росії. Тому теж незабаром скрізь на Придніпрянщині з'явилася єдина думка й єдина мрія:

Прагнення програти й розвалу Росії!

Як передумову нашого національного відродження й політично-державницького визволення» (Там само. С. 7).

З цього тексту, блискучого взірця «доповненої реальності», що, по суті, є інтелектуально-прогностичним проривом у сьогодення, стає особливо ясно, чому

навіть не твори «Української Бібліотеки» – передмови перебували під «подвійним арештом» пильної радянської цензури.

Звісно, тема історії – як давньої, так і ще «не вистудженої» роками, – була не єдиною у виданнях Бібліотеки. І тут вибудовування «доповненої реальності» відбувалося за іншими – і різними – сценаріями.

Так, 1936 року книжкову полицю українського інтелігента, досі переважно зайняту польськими виданнями, поповнила повість «з міського життя» «Вулиця» Остапа Нижанківського. І це стало знаковою літературною подією. Адже сильний селянський «тренд» української прози (*«українське письменство не раз вдягалося в щораз то інші одяги, але головним одягом було в нього село»*), хоч як би естетично не оздоблювався, мимоволі відтісняв її на периферію світового літературного процесу, де у цей час домінувало сюжетно розмаїтіше та цікавіше місто. Саме це точно й безжально написав у передмові до «Вулиці» все той же Григор Лужницький: *«...Тому що більша частина життя нашого загалу переминала в тіні плакучих верб над річкою домашньою, що пливла поволі», ми надали нашому письменству селянське тавро»* – *«і ми визбулись міст... Що більше, ми в письменстві боялися міста»* (1936. Ч. 40. С. 3). Повість Нижанківського «Вулиця» уперше показала, що *«місто, це не тільки камениці й вулиці, трамваї і авто. Місто... це душа людей... Це збірний мізок соток – тисяч – мільйонів людей... Місто – це світогляд, це правило життя, закон боротьби»* (Там само. С. 7).

Як віддалене продовження літературної дискусії, започаткованої ще 1901 року Миколою Вороним, ця передмова, написана у середині 30-х, з огляду на стрімку урбанізацію тогочасного життя, звісно, мала більше шансів бути почутою суспільством і, зокрема, його письменницькою спільнотою, «намальована» ж Лужницьким у вигляді «доповненої реальності» картина «кволого міста» стала поштовхом до інших – європейських – орієнтирів у зображенні українських міських реалій: *«Про місто ми довідуємося з чужих літератур... Ми тратимо безліч сил, щоби добути місто зовні, під час, коли загально відомо, що найсильніша твердиня впаде, коли добуватимуть її зі середини. А саме цюю **серединою міста-твердині є спосіб думання, спосіб життя, спосіб підходу до всіх життєвих питань цих самих людей, що їх звуть дітьми вулиці.***

В тому сила міста й в тому наша кваліть» (виокремлено мною. – Н. З.) (Там само).

І цей вихід за межі супроводжуваного твору, ця своєрідна надлишковість у його презентації майбутнім читачам – напевно, головне, що вирізняє найкращі передмови/післямови, уміщені в «Українській Бібліотеці». Так, деякі з них являють собою цінні, навіть з позицій сучасного «просунутого» літературознавства, теоретичні розвідки (нерідко густо «приправлені» публіцистичними «прянощами»), – «доповнена реальність», створена з випередженням свого часу, що дає чітке розуміння подальшого розвитку літературного процесу, тобто аж до сьогодні.

Такою є передмова Б. Полянича (псевдонім все того ж самого невтомного Григора Лужницького) до власної «сензаційної повісті» «Стріл у ночі» (1936. Ч. 42). Це й своєрідна, не без легкого кокетства, сповідь автора, зізнання в «інакшості»,

відмінності від інших (*«Я чую, що творю не розумом, а дійсно серцем. А основна риса всякої популярної детективки – це її чисто розумова конструкція, без найменшої участі серця. Моє почуття каже мені, що пишу щось інше»* (1936. Ч. 42. С. 3), і дуже професійна історико-літературна довідка про сенсаційний жанр загалом – корисна як читачам, що лише знайомляться з літературою такого штибу, так і колегам з літературознавчого цеху, які в описаний період ще не встигли надто глибоко зануритися в аналітичні роздуми з приводу її історії та сучасного буття. Зокрема, обидві читацькі аудиторії отримують від автора коротку інформацію про історію жанру: *«Сенсаційна повість – це літературний... жанр доволі молодий... Однак він може покликатися на поважні традиції, почавши від класичної старини, через середньовічний роман і Шекспіра, до романтизму»* (Там само. С. 4).

Тут також сформульовані точні (хоча й не позбавлені загалом притаманної Г. Лужницькому суб'єктивності) характеристики його національних модифікацій: *«одинокий мабуть Честертон зумів серед англійців поставити проблематику сенсаційності й криміналістики на високий рівень метафізично-етичного підходу – в християнському дусі»* (Там само. С. 5), французи *«вносять свою питому легкість і грацію, сполучену з деякою моральною індиферентністю, чи бодай слизькістю. Чи М. Леблянк зі своїм «бандитом джентельменом» Арсеном Ліпен, чи Гастон Леру зі своїм детективом, журналістом і репортером Рулетабілем – оба вони характеристичні для того типово французького підходу до сенсаційних тем»* (Там само. С. 6), у німців *«сенсаційна повість знайшла собі нове джерело поважної тематики й ідейності в післявоєнному патріотизмі, який виявився в сотках, часто несамовитих, головно шпигунських повістей (ось хоч би Франк Арнау)»* (Там само), нарешті, *«москалі проблематику сенсаційності в літературі піднесли до рівня високого мистецтва й поставили на площину релігійної етики – головно завдяки Достоевському й кільком письменникам революційного підпілля та емігрантської антикомуністичної боротьби»* (Там само. С. 7).

А що ж українці? – *«у нас – сенсаційна повість не може похвалитися блискучими традиціями. Все, що в цій ділянці маємо – це або незграбні спроби-дебюти, або репортажі з реального життя...»* (Там само). Та, на думку Г. Лужницького, причини цього криються не у недолугості авторів, а у *«реальності українського життя»* – вона *«часто перевищує фантазію письменника – і таким чином сенсаційну повість пише саме життя. Тому всякі екзотичні теми сенсаційності й криміналістики, перенятої з англійського, французького, чи навіть німецького роману – не мають на нашому ґрунті умовин для розвитку»* (Там само).

Утім, констатує автор, *«українська нація розпоряджає іншим, ближчим джерелом сенсаційності й романтики. Джерелом, що добре знане лише недержавним народам. <...>*

Сенсаційна література недержавних народів тим різниться від подібної літератури інших народів, що вона осінена вищою ідеєю. Сенсаційність і техніка — це для неї лише засоби, що служать до конкретизування ідеї. І саме тому не раз потішаю себе думкою, що не треба мені може червоніти за кожним разом зі встиду, коли беру за перо, щоб розпочати нову сенсаційну повість» (Там само. С. 7–8).

Отож, передмова завершується, по суті, ідеологічним обґрунтуванням прийнятності, і навіть потрібності, гостросюжетної літератури для національного та соціального поступу. І тут помітна глибока розбіжність з позицією деяких критиків, які вважали, що ця література завдає непоправної шкоди моральному здоров'ю нації: *«Такий “дух часу”, та не можна його моральним людям вповні використовувати, бо зійшли б на дешевих порнографів»* [10, с. 527].

Чи справедливою була ця критика? Подальші події політичного, економічного та культурного життя, зміни кордонів та злами у людських долях – усе це на певний час відсунуло далеко на задній план майже снобістські дискусії щодо тонких літературознавчих матерій та нюансів їх видавничого втілення. Але сьогодні непрості видавничі реалії, проблеми функціонування та наповнення книжкового ринку, пошуки ефективних шляхів доступу до сердець, а заодно і гаманців читачів примушують з величезною увагою приглядатися до досвіду, напрацьованого попередниками, – зокрема, досвіду очолюваного Іваном Тиктором концерну «Українська Преса».

Висновки. Аналіз видань, що склали дві найбільші книжкові серії концерну «Українська Преса» – «Бібліотека „Нового Часу”» та «Українська Бібліотека», – доводить, що особливу цінність для сьогодинішнього читача, а особливо для дослідника становлять не лише власне твори, які увійшли до цих серій, а й тексти, що їх супроводжували, – головню передмови і післямови.

Написані відомими критиками, письменниками, науковцями, вони не лише вводили тогочасного читача у зміст книжки, розповідали про автора, а й самі ставали самодостатніми історичними розвідками, літературознавчими есеями, біографічними повістями – досі актуальними та цікавими вже для читача сучасного. Завдяки цим текстам можна одержати значно більше, ніж власне твір, – з допомогою створеної авторами цих елементів апарату «доповненої реальності» зануритися у широкий історико-культурний контекст, стати співучасником подій, перейнятися вчинками героїв або усвідомити рушійні мотиви автора супроводжуваного твору.

Дешеві 95-грошові книжечки Тикторових Бібліотек, нерідко критиковані сучасниками за реальні та надумані вади, демонструють тим не менш надзвичайно поважне і відповідальне (попри очевидні додаткові витрати) ставлення редакції до забезпечення тих елементів культури видання, що «працюють» безпосередньо на читача і спрямовані на його інтелектуальне збагачення, а це, вочевидь, є найкращим прикладом для наслідування сьогодинішнім видавцям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Благовірна Н. Б. Апарат видання як інтелектуальна автономність читача // Поліграфія і видавнича справа : Соціальні комунікації. 2017. № 2 (74). С. 147–162.
2. Видання Івана Тиктора та концерну «Українська Преса» : Бібліографічний покажчик (1923–1977) / укл. В. Г. Денисюк. Львів / НАН України; Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника, 2000. 372 с.
3. Горак Р. Дорога Івана Тиктора і його роду // Дзвін. 1996. № 8. С. 82–92.

4. Гриновець А. Видавничі засади Івана Франка в діяльності Івана Тиктора / Андріана Гриновець, Богдан Якимович // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин : Матеріали Міжнар. наук. конф. Львів, 25–27 вер. 1996 р. Львів : Світ, 1998. С. 637–644.
5. Громенко С. Чому Україна програє сусідам війни за історію // Український тиждень. 2014. № 35 (355). С. 48–49.
6. Зелінська Н. В. Концерн «Українська Преса»: видавничий триумф поневоленого народу (до 120-річчя Івана Тиктора) // Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку: матер. II Всеукраїн. наук.-практ. конф. (12–13 жовтня 2016 р.). Вінниця, 2016. С. 338–344.
7. Зелінська Н. В. Роль реклами у вихованні/формуванні «нового читача»: доведено Іваном Тиктором // Держава і регіони. Сер.: Соціальні комунікації. 2021. № 1 (45). С. 88–96.
8. Іван Тиктор // Видавнича справа та редагування в Україні: постаті і джерела (XIX – перша третина XX ст.) : навч. посібн. / за ред. Н. Зелінської. Львів : Світ, 2003. С. 253–257.
9. Іван Тиктор: талан і талант : монографія / Н. Зелінська, Л. Сніцарчук, Е. Огар та ін.; керів. авт. кол. О. Думанська. Львів : Українська академія друкарства, 2007. 240 с.
10. Лишкевич С. [Мох О.] “Між двох сил”. (Оцінка книжок 95 грошової “Укр. Бібліотеки”) // Дзвони. 1933. Ч. 11/12. С. 527.
11. Мильчин А. Э. Издательский словарь-справочник. Москва : Юристъ, 1998. 472 с.
12. Мильчин А. Э. Культура издания, или Как не надо и как надо делать книги. Москва : Логос, 2002. 224 с.
13. Наконечна З. І. Часописи видавничого концерну «Українська Преса» в контексті західноукраїнської журналістики : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій. Львів, 2016.
14. Пірко М. І. Українська книговидавнича справа в Галичині (1919–1939 рр.): історичні умови, проблематика, внесок у національний рух : дис. ... доктор філософії за спеціальністю 032 “Історія та археологія”. Львів, 2021. 260 с.
15. Пірко М. Культурно-просвітницька місія «Української Бібліотеки» Івана Тиктора в національному та ідеологічному просторі українців // Схід. 2017. № 2 (148). С. 44–52. URL: <https://docplayer.net/63784051-Kulturno-prosvitnicka-misiya-ukrayinskoyi-biblioteki-ivana-tiktora-v-nacionalnomu-ta-ideologichnomu-prostori-ukrayinciv.html> (дата звернення 09.12.21)
16. Пірко М. Українська книга у міжвоєнний період: Іван Тиктор та його “Бібліотеки” // Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників суспільних наук : збірник тез наукових робіт Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2019. С. 18–22.
17. Пірко М., Середяк А. Видавничий діалог з українським суспільством в умовах польської влади (на прикладі видань І. Тиктора та товариства «Просвіта») // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. 2018–2019. Вип. 19–20. С. 404–423.
18. Черниш Н. Основи культури видання: навч.-метод. посіб. Львів: Українська академія друкарства, 2013. 144 с.
19. Якимович Б. Тиктор Іван Микитович // Українська журналістика в іменах: Матер. до енцикл. словника. Львів, 1996. Вип. 3. С. 291–298.

REFERENCES

1. Blagovirna, N. (2017). Aparat vydannia yak intelektualna avtonomnist' chytacha. *Polihrafiia i vydavnycha sprava*, 2 (74), 147–162 (in Ukrainian).
2. Vydannia Ivana Tyktora ta kontsernu «Ukrainska Presa» (1923–1977) / uklad. V. Denysiuk [bibliog. pok.]. Lviv, 2000 (in Ukrainian).
3. Horak, R. (1996). Doroga Tyktora i yoho rodu. *Dzvin*, 8, 82–92 (in Ukrainian).
4. Grynovecs, A., Yakymovych, B. (1998). Vydavnychi zasady Ivana Franka v diialnosti Ivana Tyktora. *Ivan Franko – pysmennyk, myslytel, hromadianyn*. Lviv : Svit, 637–644 (in Ukrainian).
5. Gromenko, S. (2014). Chomu Ukraina prohraie susidam vijny za istoriiu. *Ukrainskyi tyzhden'*. 35 (355), 48–49 (in Ukrainian).
6. Zelinska, N. (2016). Kontsern «Ukrainska Presa»: vydavnychi triumph ponevolenoho harodu (do 120-richchia Ivana Tyktora). *Suchasnyi mas-medijnyi prostir: realii ta perspektyvy rozvytku*. Vinnytsia, 338–344 (in Ukrainian).
7. Zelinska, N. (2021). Rol reklamy u vykhovanni/formuvanni “novoho chytacha”: dovedeno Ivanom Tyktorom. *Derzhava i regiony. Sotsialni komunikatsii*, № 1 (45), 88–96 (in Ukrainian).
8. Ivan Tyktor (2003). *Vydavnycha sprava ta redaguvannia v Ukraini: postati i dzherela (XIX – persha tretyna XX st.)* / za red. N. Zelinskoi. Lviv : Svit, 253–257 (in Ukrainian).
9. Ivan Tyktor: talan i talant (2007) / N. Zelinska, L. Snitsarchuk, E. Ohar ta in.; keriv. avt. kol. O. Dumanska. Lviv : Ukrainska academia drykarstva (in Ukrainian).
10. Lyshkevych S. [Mokh O.] (1933). “Mizh dvokh syl”. (Otsinka knyzhok 95 groshovoi “Ukr. Biblioteky”). *Dzvony*, ch. 11/12, 527–531 (in Ukrainian).
11. Milchin, A. (1998). Izdatelskij slovar-spravochnik. Moskva: Yurist (in Russian).
12. Milchin, A. (2002). Kultura izdaniia, ili Kak ne nado i kak nado delat' knigi. Moskva: Logos (in Russian).
13. Nakonechna, Z. (2016). Chasopysy vydavnychoho kontsernu «Ukrainska Presa» v konteksti zakhidnoukrainskoi zhurnalistyky : dys. ... kand. nauk iz sots. kom. Lviv (in Ukrainian).
14. Pirko, M. (2021). Ukrainska knyhovydavnycha sprava v Galychyni (1919–1939 rr.): istorychni umovy, problematyka, vnesok u natsionalnyj rukh : dys. ... doktor filosofii za specialnistiu 032 “Istoriia ta arkhheologiiia”. Lviv (in Ukrainian).
15. Pirko, M. (2017). Kulturno-prosvitnytska misiia «Ukrainskoi Biblioteky» Ivana Tyktora v natsionalnomu ta ideolohichnomu prostori ukrainsiv. *Skhid*, 2 (148), 44–52. Retrieved from <https://docplayer.net/63784051-Kulturno-prosvitnicka-misiya-ukrayinskoyi-biblioteki-ivana-tyktora-v-nacionalnomu-ta-ideologichnomu-prostori-ukrayinciv.html> (data zvernennia 09.12.21) (in Ukrainian).
16. Pirko, M. (2019). Ukrainska knyha u mizhvoyennyi period: Ivan Tyktor ta yoho “Biblioteky”. *Nove ta tradytsiine u doslidzhenniakh suchasnykh predstavnykiv suspilnykh nauk : Zb. tez naukovykh robir Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, 18–22. Lviv (in Ukrainian).
17. Pirko, M., Serediak, A. (2018–2019). Vydavnychi dialog z ukrainskym suspilstvom v umovakh polskoi vlady (na prykladi vydan' I. Tyktora ta tovarystva “Prosvita”). *Naukovi zoshyty istorychnoho fakultetu Lvivskoho universytetu*, vyp. 19–20, 404–423 (in Ukrainian).
18. Chernysh, N. (2013). Osnovy kultury vydannia. Lviv: Ukrainska akademiia drukarstva (in Ukrainian).

19. Yakymovych, B. (1996). Tyktor Ivan Mykytovych. *Ukrainska zhurnalistyka v imenakh: Mater. do entsyklopedychnoho slovnyka*, vyp. 3, 291–298 (in Ukrainian).

doi: 10.32403/0554-4866-2021-2-82-151-166

“AUGMENTED REALITY” OF PRE-INTERNET EPOCH: THE EXPERIENCE OF BOOKS’ SERIES OF IVAN TYKTOR’S CONCERN “UKRAINIAN PRESS”

N. Zelinska

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
nvzelinska@gmail.com*

The deep analysis of the books’ series – supplements for periodicals, published by Ivan Tyktor’s concern “Ukrainian Press” (mainly “Library of “New Time” – monthly supplement to the eponymous newspaper and “Ukrainian Library” – supplement to the newspaper “Our Banner”) has been carried out. As it turned out traditionally auxiliary texts – prefaces and epilogues – played a very important (far from auxiliary) role forming the opinions, views, an artistic taste of their readers, and even wider – developing governmental and national feelings of the Ukrainians.

Written by outstanding intellectuals of their time Mykola Holubets, Grygor Luzhnytsky, Théophile Kostruba, Mykhailo Vozniak, Mykola Gnatyshak and others, those texts, sometimes only touching the works accompanied with them, – they formed a kind of “augmented reality”, informational as well as aesthetic value of it is quite clear today, and its powerful intellectual content, shaped into excellent form, is an example of an embodiment of high publishing culture.

The article holds the numerous quoted fragments from analysed series which demonstrate the intellectual power and peculiar aesthetic “charm” of auxiliary texts – the elements of the publication apparatus, that quite often are more valuable than the works they take around.

The cheap books formed Tyktor’s Libraries were often criticized by contemporaries for the real and invented faults, but nevertheless they demonstrate extraordinary and responsible attitude of the editorial body to those elements of the publishing culture that “work” for the potential reader as proper and they are directed on his intellectual enrichment – and all these moments are simply the best paradigm for modern publishers.

Keywords: *Ivan Tyktor, books’ serie, “Library of “New Time”, “Ukrainian Library”, publication apparatus, preface, epilogue, publishing project, publishing culture, augmented reality.*

Стаття надійшла до редакції 19.10.2021.

Received 19.10.2021.